

Türkiye’de Bölge Radyoculuğu Deneyimi: TRT Çukurova Radyosu Örneği¹

Recep Ünal²
Mert Şahin³

Öz

Günümüzde yeni iletişim teknolojilerinin sunduğu bazı olanakların etkisiyle her ne kadar önemi azalmış gibi görünse de radyo, eğitim, haber verme, eğlendirme, tanıtım gibi çeşitli işlevleri bulunan, okuma yazma gerektirmemesi, kolay ulaşılabilmesi, ekonomik oluşu vb. nedenlerle geçmişten bugüne etkisini devam ettiren bir kitle iletişim aracıdır. Özellikle yerel ve bölgesel yayınlar yapan radyo istasyonlarının, hedef kitlenin ilgi, istek ve ihtiyaçları doğrultusunda ürettiği içerik, bölgesindeki dinleyicilerle sürekli etkileşim içerisinde olmasına yol açmış, hazırlanan programlar kültürel belleğin oluşması bağlamında sesli arşiv oluşturmuş ve böylece bölgenin gelişimine katkı sağlamıştır. Bu çalışmada Türkiye’de bölge radyoculuğu deneyiminin bir örneği olarak TRT Çukurova Bölge Radyosu ele alınmıştır. Çalışmada derinlemesine görüşme tekniği ve literatür taramasıyla TRT Çukurova Bölge Radyosu’nun kuruluşu ve işleyişine ilişkin önemli noktaların altı çizilmiştir. Çalışmada TRT Çukurova Radyosu’nun gelişimi hem yayın yaptığı bölgenin jeopolitik önemi hem de süreç içerisinde meydana gelen sosyal, siyasal ve kültürel değişimlerin etkileri göz önünde bulundurularak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Radyo, Radyo Yayıncılığı, Bölge Radyoculuğu, TRT Çukurova Bölge Radyosu

Atf: Ünal, Recep ve Şahin, Mert. (2018) Türkiye’de Bölge Radyoculuğu Deneyimi: TRT Çukurova Radyosu Örneği. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, (AKİL) Haziran (29) s. 332-351

1 Bu makale, “Bölge Radyosunun Yapısı ve İşlevleri: TRT Çukurova Radyosu Örneği” adlı yüksek lisans tez çalışmasından türetilmiştir.

2 Mersin Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi. recepunal@mersin.edu.tr

3 Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi

Regional Broadcasting Experience in Turkey: Case Study on TRT Çukurova Radio

Abstract

Today, even though its value seems to decrease with the influence of some opportunities offered by new communication technologies, the radio having various functions such as education, news and entertainment is a medium of mass communication that continues its influence from past to present owing to the fact that it does not require literacy, it is easy-access and economical. Especially the content produced by local and regional broadcast radio stations in line with the interest, desire and needs of the target listeners evokes constant interaction between the radio and its listeners; prepared programs generate an audio archive in context of cultural memory and thus, it contributes to the development of the region. In this study, TRT Çukurova Regional Radio is discussed as an example of the regional radio broadcasting. In the study, the important points about establishment and operation of TRT Çukurova Regional Radio are underlined with in-depth interviewing technique and literature review. The development of TRT Çukurova Radio has been examined both in terms of the geopolitical importance of the region of broadcasting and the effects of social, political and cultural changes taking place in the process.

Keywords: Radio, Radio Broadcasting, Regional Radios, TRT Cukurova Regional Radio.

Giriş

1920'lerde düzenli yayınlara geçilmesi ile birlikte büyük ilgi gören radyo yayıncılığı, zaman içerisinde yayın alanı ve hedef kitledeki yapısal değişimler, teknolojik gelişim ile kültürel, ekonomik ve politik nedenler doğrultusunda değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Haber verme, eğitim, eğlendirme ve tanıtım/propaganda gibi çeşitli işlevleri bulunan radyo yayınları, hitap edilen bölgeye göre de sınıflandırılmaktadır. Örneğin ulusal radyolar, bir ülkenin her yerinden dinlenebilmekteyken, bölgesel radyolar, bir ülke içerisinde yer alan belirli bir idari ya da coğrafi bölgeye yönelik yayın yapmakta, yerel radyoların yayın alanı ise bir şehir, ilçe veya kasaba gibi yerleşimleri kapsamaktadır (Aziz, 2012).

Radyo yayıncılığında yerelleşme, toplumun her kesiminin radyoda kendini bulması ihtiyacının bir sonucudur. Yerellik kavramının ise her ülke ve kültürde farklı anlamlar taşıdığı görülmektedir. Kimi ülkelerde coğrafi açıdan küçük bir alan yerel olarak nitelendirilirken, bazı ülkelerinde belli bir organik bütünlüğü olan insan toplulukları yerel kavramı kapsamında düşünülmektedir. Farklı kriterleri ve özellikleri gözetilerek yerel radyolarla ilgili çeşitli sınıflandırmalar yapmak mümkündür.

Stavitsky ise bu konuda ikili bir sınıflandırmanın söz konusu olduğunu belirtmektedir (akt. Kuruoğlu, 2006). Buna göre "coğrafi yerellik", radyo sinyallerinin ulaştığı veya politik nedenlerle tanımlanmış olan bir coğrafi alanı ifade etmektedir. Söz konusu alan dâhilinde program üretimi bu siyasal alanın ihtiyaçlarını gözetmek durumundadır. "Toplumsal yerellik" ise; ortak kültürel değerler, zevkler ve beklentiler açısından benzerlik gösteren, bir arada veya dağınık grupları ifade etmek için kullanılmaktadır. Kuruoğlu'na göre ise (2006, s. 103), yapısal düzenlemede "ulusal yerel radyolar", "bağımsız yerel radyolar" ve "topluluk radyoları" olmak üzere genel olarak üç tip yerel radyo bulunmaktadır. Ulusal yerel radyolar; devlet tarafından kurulmuş, finansmanı devletçe ve ruhsat gelirlerinden karşılanan kamuya hizmet amacı güden kuruluşlardır. Bağımsız yerel radyolar; özel girişimcilerce kanuni ya da korsan olarak oluşturulmuş istasyonlardır. Topluluk radyoları ise bağışlar, hükümet yardımları ve yerel vergilerden gelirlerini sağlayan belirli bir coğrafi bölgeye ya da dağınık gruplara seslenen radyolardır.

Yeni kurulan cumhuriyet değer ve ilkelerinin kısa sürede topluma aktarılması amacıyla Türkiye'de düzenli radyo yayıncılığına 6 Mayıs 1927 tarihinde başlanmıştır. Bu amaçla devlet yönetimine yakın kişiler tarafından "Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketi" (TTTAŞ) kurulmuş ve 10 yıl süreyle radyo yayınlarının bu şirket eliyle yürütülmesi kararlaştırılmıştır. Ancak yayın kalitesi ve tekniğinin istenilen düzeye getirilememesi nedeniyle 1936 yılından itibaren radyoların yönetimi PTT'ye geçmiş ve bu tarihten itibaren yayınlar devlet eliyle yürütülmüştür. Özellikle İkinci Dünya Savaşı döneminde radyo, başta Almanya olmak üzere pek çok ülke tarafından kitleleri etkilemek ve propaganda yapmak amacıyla kullanılmış, Hitler ve Goebbels'in radyo yayınlarını hem düşman ülkenin motivasyonunu kırmak hem de içerde halkın bütünlüğünü sağlamak amacıyla nasıl kullandığı çok sayıda çalışmanın konusu olmuştur (Kasım, 2011). Söz konusu dönemde toplumun haber alma ihtiyacını karşılaması açısından önemi daha da artan radyo yayınları Türkiye'de de ilgiyle takip edilmiştir. Demokrat Parti iktidarı döneminde radyo yayınlarının iktidarın tek tarafı propaganda yaptığı bir alana dönüşmesi nedeniyle 27 Mayıs Darbesi'nin ardından oluşturulan 1961 Anayasası'nda

“radyo televizyon yayınlarının özerk kamu tüzel kişiliği halinde” yönetileceği belirtilmiştir (Cankaya, 2003).

Söz konusu dönemde bir yandan radyo yayıncılığının yasal düzenlemeleri gerçekleştirilirken komşu ülkelerden gelen radyo sinyallerini bastırmak ve merkez radyoların (Ankara ve İstanbul) yayını alamayan bölgelere yayın yapmak amacıyla küçük güçlü vericiye sahip 7 il radyosu kurulmuş, daha sonra bu il radyolarının yetersizliği nedeniyle, daha kuvvetli verici gücüne ve daha geniş kitlelere ulaşabilecek yayın alanına sahip bölge radyolarının kurulması fikri benimsenmiştir. Bunun üzerine il radyoları kapatılarak, Ankara ve İstanbul dışında, İzmir, Çukurova, Antalya, Diyarbakır, Erzurum ve Trabzon bölge radyoları kurulmuştur. Kurulan bu radyolar, birbirine yakın kültürel ve coğrafi ortama sahip illerin oluşturduğu coğrafi bölgelere yönelik kamusal yayın yapacak şekilde tasarlanmıştır.

Bu çalışmada; Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Çukurova Bölge Radyosu örneği üzerinden, bölgesel olarak kamu hizmeti yayıncılığı yapan radyoların genel yapısı, işlevleri ve tarihsel gelişiminin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada; bölge radyosu ve bölgesel yayın kavramlarının ne olduğu, Türkiye’de bölge radyolarının kurumsal yapısı ve işleyişi, TRT Çukurova Radyosu’nun tarihsel süreci, kuruluş amacı, hedef kitleye karşı üstlendiği roller, üstlendiği misyonlar doğrultusunda oluşturulan yayın içerikleri ve üretim koşulları ile hedef kitleyle olan ilişkileri, bölge kültürüne olan katkıları ve günümüze kadar gelen süreçteki değişim ve gelişimleri araştırılmıştır.

Araştırmada; literatür taraması ve derinlemesine görüşme yöntemleri kullanılmıştır. Bu bağlamda kitap, dergi, resmi belge ve gazeteler taranmış, kişisel arşivlerden alıntılar yapılmıştır. Adana İl Radyosu dönemi (1962-1968) ve TRT Çukurova Bölge Radyosu döneminde (1968-...) çalışan yönetici ve radyo çalışanlarıyla kişisel görüşmeler yapılmıştır.

Türkiye’de Radyo Yayıncılığının Başlaması

Türkiye’de ilk radyo yayınının 6 Mayıs 1927 tarihinde gerçekleştiği kabul edilmektedir. Ancak bazı kişilerin hatıratlarında, söz konusu tarihten önce de Türkiye’de yayınlar olduğu şeklinde ifadeler bulunmaktadır. İlk radyoculardan müzisyen Ruşen Ferit Kam, radyoyu ilk kez işgal altındaki İstanbul’da dinlediğini ifade etmektedir. Ancak Türkiye’de radyo yayınlarının başlangıcına dair kabul edilen görüş, Cumhuriyet kurulduktan sonra bir Rus radyosunu dinleyen Mustafa Kemal Atatürk’ün, radyonun toplumun gelişimi açısından önemli bir araç olduğunu ve Türkiye’de de mutlaka yayın yapılması gerektiğini vurgulaması üzerine gerçekleştiği yönündedir (Kocabaşoğlu, 1980: 10-11).

Bakanlar Kurulu, 6 Ocak 1926 tarihinde gerçekleştirdiği toplantıda, Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi’nin (TTTAŞ) nizamnamesini onaylayan bir kararname çıkarmıştır. TTTAŞ’ın yayın yapmasına olanak veren işletme ruhsatı ise 8 Eylül 1926’da imzalanmıştır (Kocabaşoğlu, 1980: 12). TTTAŞ’ın kurucuları; 60.000 TL payla İş Bankası adına Genel Müdür Mahmut Celal Bey, 45.000 TL payla Anadolu Ajansı adına Mahmut Soydan, 15.000’er TL’lik paylarla Gümüşhane Milletvekili Cemal Hüsnü Bey, Bolu milletvekili Falih Rıfkı ve tüccar mühendis Sedat Nuri Bey’dir. 150.000 TL sermayeli bu şirketin merkezi Ankara olarak belirlenmiş, imtiyaz hakkının ise 10 yıl olduğu ifade edilmiştir (5 kw’tan TRT’ye, TRT, 1981).

Gerçekleştirilen düzenlemeler neticesinde ilk radyo yayını 6 Mayıs 1927 tarihinde TTTAŞ tarafından yapılmıştır. TTTAŞ, 1927'de Ankara'da 1554 metreden, İstanbul'da 1200 metreden yayın yapan 5'er kilovatlık iki istasyonu işletmeye açmıştır (Özakman, 1969: 9).

TTTAŞ, radyo yayınlarının yanında, radyo alıcısı satışlarına da ağırlık vermiştir. Çeşitli markaların bayiliğini alan şirket, bir takım kampanyalar ve gazete-dergi reklamları vasıtasıyla bu alandaki ticari faaliyetini sürdürmüştür. Bu dönemde Türkiye'de ilk radyo mecmuası olan "Telsiz" dergisi yayın hayatına başlamıştır. Telsiz dergisi, kupon vasıtasıyla çekilişle radyo alıcısı vererek bu alandaki ilk lotarya uygulamasını da gerçekleştirmiştir. Radyonun özellikle propaganda alanındaki etkisinin tüm dünyada anlaşılmaya başladığı bu yıllarda, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de radyo, özel teşebbüsten devlet idaresine alınmıştır. 1936 yılında TTTAŞ, işletme sözleşmesini uzatmak istemiş, fakat bu teklif reddedilerek, radyo istasyonlarının devlete devredilmesi uygun görülmüştür. (Kocabaşoğlu, 1980). 1937'de, 3222 sayılı kanunla radyo istasyonlarının işletmesi PTT'ye devredilmiştir.

Radyo idaresinin devlet tarafından devralınmasıyla birlikte daha geniş kitlelere yayın yapabilmek amacıyla verici inşasına da önem verildiği görülmektedir. Bu doğrultuda Ankara'da 120 kw gücünde uzun dalga, 20 kw gücünde kısa dalga verici istasyonları inşa edilmiştir. Bu istasyonlar, 1938 yılı Temmuz ayı sonunda deneme yayınlarına başlamış, 28.10.1938 tarihinde resmen hizmete açılmış, ve böylece Ankara Radyosu tam kapasiteyle yayına başlamıştır.

O yıllarda Avrupa'da 100 kw'ın üzerinde 36 verici istasyonu bulunmaktadır. Ancak 120 kw'lık verici bulunmamaktadır. 120 kw'lık uzun dalga Ankara vericisi, Avrupa radyo vericileri arasında ilk olma özelliğine sahip olmuştur. 1939 yılında Ankara'da bulunan 20 kw gücündeki kısa dalga verici istasyonundan yabancı ülkelere yönelik, yabancı dilde haber bültenlerinden oluşan dış yayıncılık uygulaması başlamıştır. (Özakman, 1969: 20). Devlet radyosu olarak hizmete giren Ankara Radyosu ilk dönemde özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan haberler vermekte ve Türkiye'nin savaştaki tarafsızlığını vurgulamaktadır.

Radyoları işletme yetkisi 22.05.1940 tarihli ve 3837 sayılı kanunla Matbuat Umum Müdürlüğü'ne verilmiştir. 26.07.1943 tarihli ve 4475 sayılı kanunla Matbuat Umum Müdürlüğü, Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü adıyla yeniden örgütlenmiş, genel müdürlük bünyesi içinde radyoların idaresi, Radyo Dairesi ile Radyo Fen Heyeti'ne verilmiştir (Özakman, 1969: 9).

Türkiye'de çok partili sistemin devreye girmesinin ardından ilk seçim 1946 yılında yapılmıştır. Bu dönemde iktidar ve muhalefet kavramları etkinlik kazanmış, bu durum radyo mecrasına da taşınmıştır. Özellikle 1950 seçimlerini Demokrat Parti'nin kazanarak iktidar olmasının ardından baş gösteren radyoda tarafsızlık-tarafsızlık ve yanlılık-yansızlık gibi tartışma konuları gündem haline gelmiştir (Aziz, 2012: 240-241.) 1950 yılında hükümet kararıyla Kore Savaşı'na asker gönderilmesi üzerine, kısa dalga ile Güney Kore'ye yayın yapmak için Ankara Çakırlar'da 100 kw'lık kısa dalga vericisi hizmete açılmıştır. O yıl Türkiye'deki ruhsatlı radyo alıcılarının sayısı 360.000'dir (Cankaya, 2003: 52). Aynı yıl 22 Ekim günü yapılan nüfus sayımında ülke nüfusu 20.9471.88 olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda her 1000 kişiye 16 radyo alıcısı

düşmektedir. Bu dönemin genel politik iklimi, yayın içeriklerine de yansımaktadır. Ahıska (2005) 1950’li yıllar itibariyle eğitici programların yerini Amerikan tarzı eğlendirici programlar aldığını belirtir (s:328).

Radyonun Demokrat Parti dönemindeki yayın politikası göz önünde bulundurularak 27 Mayıs 1960 askeri darbesinin ardından hazırlanan 1961 Anayasası’nın 121. maddesinde radyo ve televizyonların özerk yapıdaki bir kamu kuruluşuna vurgu yapılmış, bu doğrultuda çıkarılan 359 Sayılı Yasa ile de TRT Kurumu kurulmuştur (Cankaya, 2003). TRT’nin faaliyete geçmesinin ardından Ankara Radyosu ve İstanbul Radyosu, yayınlarına TRT çatısı altında devam etmeye başlamıştır. Ayrıca çeşitli illerde kurulan il radyoları da TRT bünyesine alınmıştır. Bu gelişmelerle doğru orantılı olarak Türkiye’de radyo yayıncılığı daha profesyonel bir statüye erişmiştir.

Türkiye’de 1990 yılında özel televizyon, 1992 yılında da özel radyo yayınları başlamıştır. Yasanın izin verdiği TRT, Polis Radyosu ve Meteoroloji Radyosu’nun dışında ilk radyo yayını, 1989 yılında Bakırköy Belediyesi’nce gerçekleştirilmiş olsa da bu radyo kısa bir süre sonra kapatılmıştır. Türkiye’de özel radyo yayıncılığının başlangıcı, birbiri ardına pek çok özel radyo istasyonunun açıldığı 1992 yılı olarak kabul edilmektedir. Söz konusu radyolar 1993 yılında kanuna aykırı olduğu gerekçesiyle kapatılmıştır. TRT radyolarında çok fazla yer bulamayan şarkılara yer veren söz konusu radyo istasyonları, halkta büyük beğeni toplamıştır. Ancak diğer yandan da o dönem için denetimsiz bir şekilde sürdürülen özel radyo yayıncılığının genel ahlak, dil ve kültür üzerinde olumsuz etkileri görülmüş, özel radyolar her zaman “en çok dinlenen radyo” olmak ve bu sayede reklam pastasından en büyük payı almak için kıyasıya rekabet içine girmiştir (Ünsal ve Şahin, 2008: 64-65). 1993 yılında radyoların kapatılması üzerine “Radyomu Geri İstiyorum” isimli bir kampanya başlatılmıştır. 1994 Yılında, ilgili yasal düzenleme gerçekleştirilerek özel radyoların yayınına tekrar izin verilmiştir.

Türkiye’de Bölgesel Radyo Yayıncılığı

Radyo yayıncılığının yaygınlaşması ve toplum tarafından ilgi görmesi, yerelleşme ihtiyacını doğurmuş, hedef kitlenin ilgi, istek ve ihtiyaçlarına göre yayın planları oluşturulması gündeme gelmiştir. Yayınların hedef kitleye daha verimli hitap etmesi de yerel düzeyde kapsamlı radyo yayınlarının gerçekleştirilmesini gerektirmiştir.

Bölgesel radyo yayıncılığının ilk örnekleri, Federal Almanya’da kurulan eyalet radyolarıdır. Bu istasyonlar, radyonun propaganda gücünün keşfedildiği İkinci Dünya Savaşı’nın ardından kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra Almanya’da kalan yabancı askeri kuvvetlerin desteğiyle bölgesel radyo istasyonları oluşturulmuştur. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Müttefiklerin altyapısını hazırladığı yayın sisteminin tüm yetkileri eyaletlere devredilmiştir. Ancak telekomünikasyon alanının düzenlenmesi yetkisi federal hükümettedir (Tekinalp, 2003).

Türkiye’de radyo yayıncılığı tarihine bakıldığında yerelleşmenin il radyolarıyla başladığı görülmektedir. İl radyoları, daha sonra kurulan bölge radyolarının çekirdeğini oluşturmuştur. TRT’nin 01.05.1964 tarihinde kurulmasıyla birlikte il radyoları da TRT bünyesine alınmıştır. Daha sonraki dönemde radyo yayıncılığının profesyonel düzeyde yapılması ve daha geniş kitlelere ulaştırılması amacıyla küçük güçte verici teçhizatına sahip il radyolarının yerine, güçlü verici donanımına sahip bölge radyolarının

kurulmasına karar verilmiştir. Bölge radyolarının amacının; hitap ettiği bölgenin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini dikkate alarak, canlı, dinamik, bölgenin ihtiyaç ve özelliklerine uygun, dinleyicinin yoğun katılımının sağlanacağı müzik ağırlıklı yayın yapmak ve bölge haberlerine yer vermek olduğu belirtilmektedir (TRT YPKDD, 2005: 15).

İl Radyoları

İl radyoları, ana postaların ulaşamadığı yöreler için yayın yapmak amacıyla kurulmuşlardır. Yayın yaptığı kent, özellik ve gereksinmelerine uygun olarak, eğitici, eğlendirici ve aydınlatıcı yayın yapmayı amaçlamıştır (Cankaya, 2003: 115). Bakanlar Kurulu'nun 10 Şubat 1959 tarih ve 4/11296 sayılı kararnamesiyle de 27 ilde, küçük güçlü radyo verici istasyonları kurulması kararlaştırılmış ve ilk aşamada bunlardan 7 tanesinin yapımına ilişkin sözleşmeler, 1959 Eylül'ünde imzalanmıştır (Kocabaşoğlu, 1980: 379).

31.5.1961 gün ve 5/1260 sayılı kararname ile 27 il yerine 9 ilde istasyon kurulması kabul edilir. İl Radyolarının hizmete giriş tarihleri şöyledir: İstanbul; Eylül 1961, İzmir; Aralık 1961, Ankara; Mart 1962, Adana; Nisan 1962, Antalya; Haziran 1962, Gaziantep; Ağustos 1962, Kars; Şubat 1963, Van; Ekim 1964 (Özakman, 1969: 10), İskenderun Mart 1961.

İl radyolarının düzenlenmesi ve yayın politikaları hakkında herhangi bir kayıtlı resmi yönetmeliğe rastlanmamaktadır. Kocabaşoğlu'nun, Ankara Radyosu deposunda bulunduğu tarihsiz ve sayısız, "yönetmelik" adlı dosyada bulunan bir metinde ise il radyolarının önde gelen amaçları "yurttaki dinleyicileri dış radyoları dinlemek mecburiyetinden kurtarmak" ve "bazı yabancı radyoların zararlı yayınlarından halkımızı korumak ve uyarmak" şeklinde ifade edilmektedir. Ancak bu radyoların dinlenebildiği alanlar, buldukları kentlerin sınırlarını aşmamaktadır (Kocabaşoğlu, 1980: 380). TRT'nin kurulmasından sonra il radyolarının birçoğu kapatılarak yerlerini bölge radyolarına bırakmıştır. Merkez ve bölge radyo yayınlarının ulaşamadığı bazı il radyoları ise bu sorunlar çözülene kadar yayın hayatına devam etmişlerdir.

Bölge Radyoları

İl radyolarının yerine daha geniş bir sahaya seslenebilecek olan bölge radyoları TRT eliyle kurulmuştur. Türkiye'de planlanan bölge radyoları, dünyadaki örnekleri gibi idari sınırlara göre değil, coğrafi sınırlara göre kurulmuştur. Bu doğrultuda Ankara, İstanbul ve İzmir gibi merkez statüsündeki radyolara ilave olarak Erzurum, Çukurova, Diyarbakır (GAP), Trabzon ve Antalya bölge radyoları hayata geçirilmiştir.

Türkiye'nin değişik özellikteki bölgelerine tek bir yayın sunmak yeterli olmamış, TRT tarafından sosyokültürel ve ekonomik özellikleri birbirinden farklı bölgelere farklı yayınların götürülmesi bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır. Bu gereksinim doğrultusunda kurulan bölge radyolarının yayın hayatına başladığı ilk dönemde, günde yaklaşık 2,5 saat bölgesel yayın yapılmıştır. Yine bu dönemde bölge radyolarında, bölgeye özel programları yapacak program yapımcılarının bulunmaması nedeniyle Ankara ve İstanbul gibi merkez radyolarda hazırlanan programlar, paket yayın biçiminde bölge radyolarına gönderilmiştir (Cankaya, 2003: 114). Daha sonraki dönemlerde ise bölge radyolarında da program üretimi mümkün hale gelmiştir.

Bölge Radyolarında Program Profili

Türkiye’de TRT ile başlayan bölge radyolarında yayınlanan programlar, üretim pratiği olarak üçe ayrılmaktadır. Bunlar;

- Merkezde üretilip gönderilen programlar,
- Merkezde tasarlanıp bölgelerde hazırlanan programlar,
- Bölge radyolarının önerisi ile hazırlanan programlar şeklinde gruplandırılabilir.

Merkezde üretilip gönderilen programlar, Ankara, İstanbul ve İzmir gibi merkez niteliği taşıyan radyolarda üretilip diğer radyolara paket program olarak gönderilir ve belirlenen tarih ve saatlerde yayınlanırlar. “Arkası Yarın” gibi radyo tiyatroları, “Bilen Kazanır” gibi yarışma programları bu tür programlara örnek olarak gösterilebilir. Bölge radyolarında merkezde tasarlanan bazı programların prodüksiyonu da gerçekleştirilmektedir. Bu programlar merkez inisiyatifiyle planlanmakta; isim, format ve akışı aynı olmakla birlikte, içerik olarak her bölgenin sosyal ve kültürel özellikleri doğrultusunda bölge radyolarınca farklı biçimde hazırlanmaktadır. “Günaydın”, “Öğle Üzeri”, “Köy Odası” gibi programlar bu türe örnektir. Bunların dışında bölge radyoları da programlar önerip üretebilmektedir. Bu programlar, bölge radyolarındaki yapımcılar tarafından tasarlanmış, merkezden onaylanarak yayın izni almış programlardır. TRT Çukurova Radyosu Prodüktörü Kemal Öğretmen tarafından hazırlanan “Dilde Telde Çukurova” adlı Çukurova bölgesindeki müzik kültürünü işleyen program bu türe örnektir. Ayrıca bölge sınırları içerisinde bulunan il veya ilçelerin kurtuluş günlerinde yapılan kurtuluş programları gibi özel programlar da bu kapsamdadır.

TRT Çukurova Bölge Radyosu

TRT Çukurova Radyosu kurulmadan önce bölgede ilk Türkçe yayın hizmeti veren radyo, Ankara Radyosu’dur. Daha sonra bölgede küçük güçteki vericileri nedeniyle sadece buldukları yerleşim merkezleriyle sınırlı kalan Gaziantep ve İskenderun gibi illerde radyo yayınları dinlenmiştir. Bunun dışında “Kıbrıs’ın Sesi Radyosu” olarak da bilinen, Mersin’den kısa dalga üzerinden yayın yapan ve stratejik öneme sahip Anamur Radyosu, 9 Eylül 1964’ten itibaren bölgenin her yerinden dinleyebilme olanağına sahipti. Ancak bir bölge radyosu olarak TRT Çukurova Radyosunun temeli sayılabilecek il radyosu, 1962 yılında düzenli yayına başlayan Adana İl Radyosudur.

Adana İl Radyosu, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Basın-Yayın Genel Müdürlüğü’ne bağlı olarak kurulmuştur. Radyonun başında bir radyo şefi vardır. Radyo şefine bağlı çalışan sayısı oldukça azdır. Adana İl Radyosu’nun ilk spikeri Bilge Çarkar Baykara ile yapılan kişisel görüşmeye göre başlangıçta radyo, müdürlük değil şeflik makamına sahiptir. Kadrosu; 1 radyo şefi, 3 teknisyen, 1 spiker, 2 muhasebe elemanı, 1’i gündüz çalışan, 1’i gece bekçiliği yapan 2 müstahdem olmak üzere toplam 9 kişiden oluşmaktadır. Ancak 1964 yılında TRT’nin kurulmasıyla koşullar daha iyi hale gelmiştir (Bilge Çarkar Baykara, kişisel görüşme, 20 Mayıs 2016).

01.05.1964 tarihinde Türkiye Radyo Televizyon Kurumu’nun kurulmasıyla birlikte Adana İl Radyosu da bu kurumun bünyesine alınmıştır. Radyonun TRT bünyesine alınmasıyla birlikte kurumsallaşma ve profesyonelleşme adımları atılmıştır. Radyo şefliği yerine radyo müdürlüğü kadrosu ihdas olmuştur. Yayın ve yapıma yönelik kadrolarda artırım olmuş, haberler için muhabirler tahsis edilmiştir.

Fotoğraf 1: 1964 yılında Adana İl Radyosu binası önünde radyo çalışanları ve Çukurova'dan Sesler THM topluluğu sanatçıları (Halil Atılğan Arşivi)

Adana İl Radyosu, Çukurova'dan Sesler Korosu vasıtasıyla Adana ve çevre illerden birçok ses ve saz sanatçısı yetiştirmiş, birçok türküyü de radyo repertuarına kazandırmıştır. Fahri Işık, Müslüm Gürses, Halit Arapoğlu gibi ses sanatçıları bu korodan yetişmiş, dikkat çekmiş ve o dönemde ulusal üne sahip olmuşlardır (Fahri Işık, kişisel görüşme, 21 Eylül 2016).

3 Mart 1968 tarihinde TRT Çukurova Bölge Radyosu'nun hizmete girmesi ile Adana İl Radyosu'nun yayın hayatına son verilmiştir. Radyonun teknik teçhizatı o dönemde yeni kurulmakta olan Trabzon Radyosu'na nakledilmiştir. Mevcut radyo personelinin büyük bir kısmı TRT Çukurova Bölge Radyosu'nda görevlendirilmiştir.

TRT Çukurova Radyosunun Kuruluşu

TRT'nin kurulmasının ardından, 1965 yılında, kurum bünyesinde, Adana, Mersin, Gaziantep, Kahramanmaraş, Hatay ve Niğde illerine yönelik yayın yapacak bir bölge radyosu oluşturulmasına karar verilmiştir. Çukurova Bölge Radyosu, hazırlık çalışmalarının ardından 1968 yılında faaliyete geçmiştir.

Çukurova'da bir bölge radyosu kurulması, 1965 yılında kararlaştırılmıştır. Radyonun kurulacağı yer konusunda yapılan araştırmalar sonucunda Mersin iline bağlı Kazanlı Mahallesi'ndeki bir arazide karar kılınmıştır. Bu kararın en önemli nedeni, arazinin içerisinde daha önce kurulmuş bir radyo verici istasyonunun olmasıdır. Erdoğan ve Başkırt'ın verdiği bilgiye göre 1950'li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri tarafından Kazanlı'daki bu arazide Ortadoğu ülkelerine yönelik radyo yayını yapmak üzere her biri 105 metrelik dört adet anten kurulmuş, bir de bina inşa edilmiştir. Ancak 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleşen darbenin ardından bu girişim askeri hükümet tarafından

durdurulmuştur. İlgili arazi ve tesis kamulaştırılarak PTT’ye devredilmiş, bölge radyosunun Mersin’de kurulmasının kararlaştırılması üzerine arazi TRT’ye verilmiştir (Ali Rıza Erdoğan, kişisel görüşme, 19 Mayıs 2016; Yıldırım Başkırt, kişisel görüşme, 21 Mayıs 2016).

Adana İl Radyosu’nun kapatılmasının planlanması, TRT Çukurova Radyosu’nun Mersin’de kurulacak olması, Adana’da tepkiyle karşılanmıştır. Tartışmalar, Çukurova Radyosu’nun Mersin’de kurulmasının kararlaştırıldığı 1960’ların ortalarında başlamış, radyonun resmen yayına başladığı 03.03.1968 tarihinde de bitmeyerek 1970’lerin ortalarına kadar sürmüştür. Siyasetçisinden bürokratına, çiftçisinden sanayicisine, sanatçılarından pamuk ağalarına kadar Adanalılar, radyonun Adana’da kalmasını istemektedir. Bunun için de yoğun kulis faaliyetleri ve yetkililere baskılar yapılmıştır. Dönemin Başbakanı Süleyman Demirel, bu konuda ricada bulunmak için Ankara’ya gelen Adanalı heyete “biz Adana Radyosu’nu kapatmıyoruz ki, binaenaleyh daha büyük bir radyo haline getiriyoruz. Radyonuzun adı daha kapsayıcı ve tarihi olacak. O bölgenin adıyla anılacak. Radyonuzun adı –Çukurova Radyosu- olacak.” şeklinde ikna etmeye çalışmıştır (Kılınç, 2016: 52).

Bütün bu tartışmalar sürerken Mersin Kazanlı’daki antenlere 300 kw verici montajına başlanmıştır. 6 Şubat 1968 günü vericiden ilk deneme yayınları gerçekleştirilmiş, bu haber yerel basında “Güneyin Sesi olacak Mersin Radyosu, deneme yayınlarına başladı” şeklinde duyurulmuştur (Kılınç, 2016:52). TRT Çukurova Radyosu’nun orta dalga 300 kw gücündeki vericisi, Japon Nippon Electronic Company (NEC) tarafından kurulmuştur. Vericinin kurulması ve denenmesi sürecindeki çalışmalar NEC firması elektrik mühendisi Takashi Kambe tarafından koordine edilmiştir. Bu güçteki bir verici ilgili firma tarafından dünyada ilk olarak Çukurova Radyosu için kurulmuştur. Japon NEC firmasının çalışmaları 1965’te başlamış ve Mart 1968’de tamamlanmıştır. 300 kw verici gücü, her biri 75 kw gücündeki dört orta dalga antenin kurulumu, daha önce Amerikalılar tarafından inşa edilmiş olan hazır haldeki 105 metre yüksekliğindeki dört plon üzerine monte edilmesiyle sağlanmıştır. Oluşturulan yayın sahası, doğu ve batı yönlerinde güçlendirilmiş, diğer sahaları ise dolaylı olarak kapsayacak şekilde konumlandırılmıştır.

Kazanlı vericisinin inşası aşamasında fiilen çalışmış olan Ali Rıza Erdoğan’a göre bu istasyon, TRT’nin taşradaki ilk yatırımı, Türkiye’nin ise en büyük ve güçlü radyo verici istasyonu olarak kurulmuştur. Ayrıca verici istasyonunu kuran Japon NEC firması o tarihte ilk defa bu kadar büyük güçte bir verici denemiştir. O günün şartlarında bu girişim, büyük bir başarıyla sonuçlanmıştır (Ali Rıza Erdoğan, kişisel görüşme, 19 Mayıs 2016). Tüm hazırlıkların tamamlanmasıyla birlikte TRT Çukurova Bölge Radyosu, 03.03.1968 tarihinde orta dalga üzerinde 476 metre 630 kHz’den yayın hayatına başlamıştır. İlk yayınlar, Kazanlı’daki verici istasyonunda bulunan küçük bir stüdyodan başlamıştır.

TRT Çukurova Radyosunda İlk Programlar

Çukurova Bölge Radyosu’nun kurulduğu dönemde program ve yayın planlarına yoğunlaşılmasından önce bir takım tesis ve fiziksel koşulların kısmen de olsa çözülmesi gerekmiştir. TRT Çukurova Bölge Radyosu’nun ilk prodüktörü İsmet Kesen, göreve başladığı dönemi şöyle anlatmaktadır: “Geldiğimde, paket yayınlarının ve müzik yayınlarının dışında herhangi bir üretim söz konusu değildi ve stüdyoların

yapımı sürdürdüğü için program yapma şansımız yoktu.” (İsmet Kesen, kişisel görüşme, 16 Haziran 2016).

Bahsi geçen yapım aşamasındaki stüdyolar, TRT Çukurova Radyosu'nun yapım ve yayına elverişli koşullara sahip bir binaya taşınması gerekliliği üzerine Mersin'in Hamidiye Mahallesi'ne bağlı, bugünkü adıyla “TRT Sokağı” olarak bilinen sokakta yer alan, Corç Köşüş'ten kiralanan üç katlı binanın son katında inşa edilmiştir. TRT Çukurova Radyosu, 1969 yılının Haziran ayında yeni binasına taşınmıştır. Daha sonra aynı bölgedeki iki bina daha kiralanmış ve radyo birimi haricindeki diğer birimler de bu binalara yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 2: TRT Çukurova Radyosu personeli, Mersin Hamidiye Mahallesi'ndeki binalarının önünde-1969 (Yüksel Hançerli Arşivi)

Bölge yayınları konusunda sosyal, ekonomik, kültürel ihtiyaç ve özelliklerin araştırılması ve bölge radyolarında yayınlanacak program içeriklerinin oluşturulmasına dönük en önemli çalışmalar, bölge radyolarının bulunduğu illerde düzenlenen Bölge Danışma Kurullarınca yapılmıştır. Çukurova Bölge Danışma Kurulu 8-9 Kasım 1968 tarihlerinde Mersin'de toplanmıştır. İlgili danışma kurulu toplantısında TRT Genel Müdürü Adnan Öztrak'a Genel Müdür Program ve Haber Yardımcısı görevinde olan Turgut Özakman vekâlet etmiştir (TRT Çukurova Bölge Danışma Kurulu Tutanakları, 1968: 10). İlgili bölge danışma kurulu toplantı tutanakları incelendiğinde, özellikle tarım, folklor ve iş hayatına yönelik eğitici ve öğretici programların üretilmesi üzerinde görüş birliğine varıldığı gözlenmektedir.

Çukurova Bölge Radyosu yayın hayatına başladığı dönemde 1 radyo müdürü, 4 spiker, 3 programcı, 2 muhabir, 1 yayın şefi, 1 reklam hizmetleri görevlisi, 3 idari ve mali hizmetler görevlisi, 2 memur, 3 müstahdem olmak üzere toplam 20 kişilik kısıtlı bir

personel sayısına sahip bulunmaktadır (TRT Çukurova Bölge Müdürlüğü, 1981, 12). Bu nedenle radyo, ilk dönemde sadece Ankara’dan veya diğer TRT radyolarından gelen bantları yayınlamıştır. İlk dönemde bölgesel yayın yok denecek kadar azdır. Sadece dinleyici istekleri programları ve bölgesel haberler yapılmıştır (Ali Rıza Erdoğan, kişisel görüşme, 19 Mayıs 2016).

Yayın akışında yer alan bölgesel haberler, ara haberler ve merkeze bağlanılarak yayınlanan ana haberler canlı olarak yayınlanmıştır. Bunun dışında bugünkü anlamıyla canlı yayınlar bulunmamaktadır (Kemal Öğretmen, kişisel görüşme, 22 Nisan 2016). Ancak 1969 yılında Bülent Özveren’in yaptığı “Sabahtan Sabaha” adlı Ankara Radyosu’ndan yayınlanan programa zaman zaman kısa süreli bağlantılarla da canlı yayın deneyimleri olmuştur (İsmet Kesen, kişisel görüşme, 16 Haziran 2016).

1-6 Nisan 1968 tarihlerinde Yenimersin gazetesinde yayınlanan Çukurova Radyosu yayın akış planları incelendiğinde yayının saat 06:25’te açılıp 00:00’da kapandığı görülmektedir. Gün içerisinde yayına 15:00-16:55 saatleri arasında ara verilmektedir. Dönemin radyo müdürü Ergun Evren’e göre yayına verilen yaklaşık 2 saatlik aranın nedeni; Mersin’in iklimi koşulları nedeniyle çabuk ısınan cihazların, günün en sıcak saatlerinde dinlendirilmesidir (Ergun Evren, kişisel görüşme, 26 Haziran 2016).

1969 yılının Haziran ayında yeni binadaki hazırlıkların bitmesi ve yayınların buradan yürütülmeye başlanmasıyla radyo, tam kapasiteyle çalışmaya başlamıştır. Radyodaki bölgesel içerikli ilk söz programı üretimi, prodüktör İsmet Kesen tarafından gerçekleştirilmiş, Çukurova bölgesinde tarımsal faaliyetlerin yoğun olması nedeniyle ilk programlar ağırlıklı olarak köylüye ve çiftçiye yönelik yapılmıştır. (İsmet Kesen, kişisel görüşme, 16 Haziran 2016). Bu amaçla ilk yapılan program, diğer TRT radyolarında da hâlihazırda yapılmakta olan “Günaydın” programı olmuştur. Daha sonra, “Köy Odası” adlı program da TRT Çukurova Radyosu’nda hazırlanmaya başlamıştır. Bu program da “Günaydın” gibi kırsal kesime yönelik kuşak programdır.

1969 yılında prodüktör İsmet Kesen’in önerisi ve Merkez Program Dairesi’nin onayıyla Ankara, İstanbul ve İzmir radyolarının yanında ilk defa TRT Çukurova Radyosu da bölgesel bilgi yarışması düzenlemiştir. O tarihlerde Ankara, İstanbul ve İzmir radyolarının düzenlediği bu bilgi yarışması, yayın alanına giren illerin liselerine duyurulmak suretiyle Çukurova Radyosu’nca da organize edilmiştir (İsmet Kesen, kişisel görüşme, 16 Haziran 2016). “16 Soru Liselerarası Bilgi Yarışması” adıyla yapılan ve Çukurova bölgesindeki liselerin katılımıyla gerçekleştirilen bilgi yarışmasında, İzmir’de yapılacak final için bölgeyi temsil edecek lise belirlenmiştir (TRT Çukurova Radyosunca düzenlenen liselerarası genel bilgi yarışması önceki gün sona erdi, 1969). İsmet Kesen ve Mesut Özgen’in hazırladığı “Çukurova Radyosu Çocuklarla Baş Başa” adlı program, Çukurova Radyosu’nun çocuklara dönük ilk eğitim programıdır. Bu programda okullar gezilerek öğretmen ve öğrencilerin seslerine yer verilmiştir. Ayrıca program içerisinde öğrencilere yönelik bir yarışma da yer almıştır. 1972 yılında hazırlanan “Bölgemizde Sanat Olayları” adlı program ise Çukurova Radyosu’nun ilk sanat programıdır. Bu programda bölgede gerçekleşen sanat faaliyetleri işlenmiş ve birçok sanatçıyla röportajlar yapılmıştır.

Mesut Özgen, bu dönemde “Kim Bu Çocuklar?” adlı, yetiştirme yurtlarında kalan çocukları konu alan bir program hazırlamıştır. Sadece Çukurova Radyosu’nda değil

Diyarbakır Radyosu'nda da yayınlanan program, ülke genelinde ses getirmiş ve olumlu tepkiler alınmıştır (İsmet Kesen, Kişisel Görüşme, 16 Haziran 2016). Özgen'e göre bu program ile radyonun inandırma ve harekete geçirme etkisi tam anlamıyla gerçekleşmiş, dinleyiciler radyoya adeta mektup yağdırmış, herhangi bir talep veya yardım çağırısı olmamasına rağmen mektuplarla önemli miktarda para göndermişlerdir. Prodüktör Mesut Özgen bu paraların radyo üzerinden aktarılmasını etik bulmayarak paraları sahiplerine iade etmiştir. Program sayesinde yetiştirme yurtlarından evlat edinme talebi ve sayısı da önemli ölçüde artmıştır⁴¹. (Mesut Özgen, kişisel görüşme, 14 Aralık 2016).

Fotoğraf 3: İlk radyo binasında yer alan diskotek bölümü ve diskotek çalışanları Ertan Tanyel ve Tuncay Tanyel (Şener Mermer Arşivi).

Bu dönemde prodüktör Kemal Öğretmen tarafından bölge halkının ihtiyaçları ve talepleri doğrultusunda “Karacaoğlan Dadaloğlu Yurdundan”, “Dilde Telde Çukurova”, “Halk Müziğini Yaşatanlar”, “Günaydın Hukuk” programları hazırlanmıştır. Öğretmen, bölgesel yayınların sahip olduğu misyona uygun şekilde yürütülmesine yönelik izlenen yol haritasını şöyle anlatmaktadır: “Halkın ayağına gittik, sorunları ortaya koyduk, sivil toplum kuruluşlarıyla konuştuk, devlet kurumlarının görüşlerini aldık, halkın sorunlarını

4 Ülke genelinde büyük ilgi gören bu program, daha sonra aynı adla Mesut Özgen tarafından kitaplaştırılmış ve yayımlanmıştır. Kitapta programların metne dökülmüş hali ve dinleyici mektuplarından örneklerle yer verilmiştir (Özgen, 1974)

devlet kurumlarına aktardık, onları bilgilendirmeye çalıştık, onları bir araya getirdik. Ben Çukurova Radyosu’nun önemli görevler yaptığını düşünüyorum” (Kemal Öğretmen, Kişisel Görüşme, 22.04.2016).

Prodüktör Hüseyin Ertuğrul ise “El Emeği Göz Nuru”, “Kalktı Göç Eyledi Avşar Elleri”, “Dilden Dile”, “Kaleden Kaleye” adlı programları yapmıştır (Hüseyin Ertuğrul, kişisel görüşme, 05 Aralık 2016). Müzik programlarında THM, TSM, Hafif Batı Müziği, Klasik Müzik ve Türk Pop Müziği eserlerine yer verilmiştir. Bu çeşitlilik sayesinde merkezde yaşayan halk ile kırsal kesimde yaşayan halk birbirinin müzik kültürlerini tanıma imkânı bulmuştur.

Yayın Sahası ve Teknik Yapı

Orta dalganın karakteristik özelliklerinin ve 300 kw gücündeki vericinin etkisiyle Çukurova Radyosu yurt içinde ve yurt dışında geniş bir yayın sahasına sahip olarak yayına başlamıştır. Ancak, dönemin şartlarında bilimsel bir araştırma yapılmadığından yayının ulaştığı sınırların saptanması dinleyicilerden gelen mektup, telgraf, telefon vb. geri bildirimlerle tahmin edilebilmiştir.

Konuyla ilgili olarak Yenimersin Gazetesi’nde şu bilgilere yer verilmektedir: “Memnuniyetle öğrendiğime göre Mersin Radyosu’nun yayın sahası çok genişlemiş ve sahaya yayılmıştır. Yani içinde Ankara, İstanbul ve Bingöl’den Mersin radyosunun çok rahat ve net bir şekilde dinlenildiği, gelip giden hemşehrilerimizin ifadelerinden anlaşılmaktadır. Yurtdışında bulunan Türklerin gönderdikleri mektuplara göre radyomuzun yayın sahası ve derecesini şu şekilde ifade etmek mümkündür:

- 1- Kıbrıs, Lübnan, İsrail hatta Kuveyt’te çok güzel,
- 2- Mısır, Yunanistan, Bulgaristan ve İtalya’da gayet net,
- 3- Almanya ve Hollanda’da normal” (Yalın, 1968).

1975 Türkiye İstatistik Yıllığı’ndan alınan verilere göre TRT Çukurova Bölge Radyosu; Adana, Gaziantep, Hatay, Kayseri, Konya, Maraş, İçel, Nevşehir ve Niğde’yi içine alan 150.844 km²’lik alanda yaşayan 5.870.109 kişi tarafından iyi ve orta dinlenebilirlik kalitesinde yayın yapılmaktadır. O dönemde il statüsünde olmayan Kilis, Osmaniye, Aksaray ve Karaman da belirtilen alan dâhilinde yer almaktadır.

TRT Çukurova Radyosunun Kuruluşundan İtibaren Yayına Etki Eden Önemli Olaylar 12 Mart Muhtırası

12 Mart 1971 tarihinde gerçekleşen askeri darbenin etkileri TRT’de de görülmüş, 30.03.1971 tarihinde TRT Yönetim Kurulu, radyonun iç olaylar konusunda yorum yapmasını yasaklamıştır. 19.07.1971 tarihinde Yönetim Kurulu, TRT yayınlarında izlenecek politikanın 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu çerçevesinde yürütülmesine karar vermiştir. Daha sonra TRT’nin başına 27.07.1971 tarihinde Tümgeneral Musa Öğün Genel Müdür olarak atanmıştır. 21.01.1972 tarihinde TRT Kanun tasarısının tümü önce Millet Meclisi’nde, sonrasındaysa 10.02.1972 tarihinde Cumhuriyet Senatosu’nda kabul edilmiştir. 359 Sayılı TRT Kanunu’nun bazı maddelerini değiştiren 1568 Sayılı TRT Kanunu 29.02.1972 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 359 Sayılı yasa, 12 Mart olaylarından sonra 1972 yılında, 1488 Sayılı yasa ile Anayasa’nın 121. maddesinin değiştirilmesi ve 1568 Sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle önemli bir

yara almıştır. Anayasa'nın 121. maddesinde var olan özerklik kaldırılmış, TRT yalnızca "tarafsız" bir kamu tüzel kişiliği olan yayın kurumu durumuna dönüştürülmüştür. 1568 Sayılı yasayla da 359 Sayılı yasanın 19 maddesi değiştirilmiştir (Cankaya, 2003: 195). 12 Mart olayının ardından yaşanan bu gelişmeler sebebiyle TRT radyolarında çalışan 15 prodüktörün görevine son verilmiştir.

Kıbrıs Barış Harekâtı ve Çukurova Radyosu

Türkiye, Kıbrıs'a 20 Temmuz 1974 tarihinde askeri harekât düzenlemiş, Kıbrıs Barış Harekâtı'nın kara unsurlarının büyük çoğunluğu Mersin Limanı'ndan adaya hareket etmiştir. Dolayısıyla TRT Çukurova Radyosu gerek savaşın nabzını tutmak, gerekse halk ile asker arasında köprü kurmak anlamında önemli misyonlar üstlenmiştir.

Araştırmacı-yazar Reşat Gürel ile yapılan özel görüşmeye göre harekât döneminde Gürel'in bulunduğu Osmaniye'nin Zorkun Yaylası'nda 65-70 bin kişi savaş haberlerini sadece Çukurova Radyosu'ndan takip edebilmiştir. Kahvehanelerde toplanan insanlar, anbean Kıbrıs'tan gelen haberleri Çukurova Radyosu'ndan dinlemişlerdir (Reşat Gürel, kişisel görüşme, 20 Temmuz 2017).

Dönemin Radyo Müdürü Ali Rıza Erdoğan, Çukurova Radyosu'nun Kıbrıs Barış Harekâtı'ndaki misyonunu şöyle anlatmaktadır:

"Kıbrıs'ta TRT, özellikle Çukurova Radyosu çok önemli fonksiyonlar icra etti. Haberleşmeyi nerdeyse üzerimizden yaptık. Hiç kimse evine gitmedi. Hepimiz büyük heyecan içerisinde günlerce, haftalarca radyoda kaldık. Mersin'de Rumca bilen Türk vatandaşları bulduk. Onları nöbete yazdık. Hem kendi radyomuzun haberleşmesi bakımından bazı konularda, hem de Rum radyolarını dinleyebilme bakımından hep raporlar tuttular." (Ali Rıza Erdoğan, Kişisel Görüşme, 19.05.2016).

12 Eylül Döneminde TRT Çukurova Radyosu

11 Eylül'ü 12 Eylül'e bağlayan gece itibarıyla Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koymuş ve ardından sıkıyönetim ve sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Çukurova Radyosu'nun idaresi de Sıkıyönetim Komutanlığınca yürütülmeye başlamıştır. Dönemin Çukurova Bölge Müdürü Ali Rıza Erdoğan, darbe gecesini şöyle anlatmaktadır:

"Gece yattıktan sonra kapı çalındı. Bir subay, 5-6 asker; 'Müdür Bey ihtilal oldu, sizi almaya geldik, herhangi bir endişeniz olmasın diye kendi arabanızı da getirdik şoförünüzle, lütfen görevinizin başına' dedi. Gece 02:00 ve yahut 03:00'te ben giyindim ve radyoya geldim (Ali Rıza Erdoğan, kişisel görüşme, 19 Mayıs 2016)

Yasaklar ve sıkı denetimlerin askerin radyoya gelişiyle birlikte başladığını belirten Kadioğlu, askerin ilk işinin radyonun diskoteğinde yer alan ve askeri yönetim tarafından yasaklanan bantların ayrıştırılarak imha edilmesi olduğunu ifade etmektedir. (Yasemin Kadioğlu, kişisel görüşme, 25 Mayıs 2016).

12 Eylül'ün ardından askeri yönetimce, 9 Kasım 1981 tarihinde yayınlanan bir kararnameyle kamuoyuna 101'ler olarak yansıyan 101 TRT mensubunun tayini, başka kurumlara yapılmıştır. 101 TRT çalışanı, askeri hükümetin 1402 sayılı Sıkıyönetim

Yasası kapsamında 10.11.1981 tarihinde uygulamaya koyduğu üçlü kararnamesiyle herhangi bir gerekçe gösterilmeksizin görevlerinden alınarak, Türkiye’nin çeşitli illerinde yer alan ve meslekleriyle ilgisi olmayan orman, kömür, liman, ziraat, toprak ve su müdürlükleri gibi kurumlara atanmışlardır.

Çukurova Radyosu’nda bu durumdan dolayı 4 çalışan mağdur olmuştur. Aralık 1980’de Müzik Yayınları Şube Müdürü Kemal Öğretmen, Söz Yayınları Şube Müdürü Ertan Tanyel, Yayın Şefi Tuncel Akbulut ve Yapımcı Hüseyin Ertuğrul askeri yönetimce düzenlenen tayin kararlarıyla başka illerdeki çeşitli kurumlara sürülmüşlerdir. Ancak sonrasında 1990’lı yılların başında açtıkları davaları kazanarak TRT Çukurova Radyosu’ndaki görevlerine dönmüşlerdir (Ertan Tanyel, kişisel görüşme, 24 Ekim 2016).

1990 – 2008 Yılları Arasında Bölge Yayıncılığı

12.01.1989 tarihinde TRT vericilerinin PTT’ye devredilmesini öngören 3517 sayılı kanun TBMM’nde kabul edilmiştir. Aslında bu yasal değişiklik özel kanalların Türkiye’de Anayasa’ya aykırı biçimde yayın yapabilmesinin altyapısını oluşturmuş, 1980’lerin sonu itibariyle Türkiye’de yayıncılık alanında büyük değişimlerin temelleri atılmaya başlanmıştır. Bu dönemde TRT, oluşacak kamusal-tecimsel yayın rekabetinin öncesinde birtakım yeniliklerin altyapısını oluşturmaya başlamıştır.

Bu anlamda TRT radyolarındaki en önemli adım, canlı yayınlara geçilmesi olmuştur. Hazırlık aşamasında bir komisyon oluşturulmuş ve canlı yayın konusunda merkez ve taşradaki çalışanlara kurslar verilmiştir. Canlı yayın ve radyolink teknolojilerinin bölge radyolarında teçhiz edilmesi, bölgesel programların da canlı ve naklen yapılmasına imkân sağlamıştır. İlk canlı yayın denemeleri 1989 yılında başlamıştır. Bu denemelerde “Günle Gelen” gibi merkezden yayınlanan kuşak programlarda, radyolink vasıtasıyla bölgelere bağlanılmıştır. Bu bağlantılar yaklaşık 5 dakikalık sürelerle sınırlı kalmıştır (İsa Sakar, kişisel görüşme, 02 Kasım 2016). Çukurova Radyosu’nda ilk canlı yayın formatı, “Günaydın” programlarında uygulanmıştır. Ayrıca bu programlar, değişik mekânlardan da naklen yapılmıştır. Daha sonrasında da “Gün Başlarken” adlı kuşak program canlı olarak yayınlanmıştır (Şükriye Turan, kişisel görüşme, 03 Haziran 2016). Yapılan Köy programları bu dönemde de çok ilgi görmüştür. Bunun en önemli nedeni, kırsal kesimin en etkin temsil edildiği platformun radyo olmasıdır. Örneğin “Kalkınma Yolunda Köylerimiz” programının kitle ile bağıını Lütfi Kılınç şöyle anlatmaktadır:

“O günün şartlarında çok da ses getiren bir programdı o. Dinleyicilerin ısrarla ‘ne olur bizim köye de gelin’ diye muhtarların mührünü vurarak yazdığı mektuplarının olduğunu biliyorum. Hatta İskenderun’un bir köyünden; Müftüler diye bir köyünden ses almıştık. Yayınladığımız gün ne yazık ki köyde elektrik kesikmiş. Köylüler dinleyememişler. O köyde bir aşığı şiir yazdırmışlardı bize. (...) Kimi zaman köye gittiğimizde kahvede sohbet ederken beyler; ‘yahu sen bu programı yayınlatma’ gibi itirazda bulunuyorlardı. Niye diye sorduğumda da ‘hanımlar hep sütü ve yemeği tencerenin dibine yakıyorlar bu programı dinleyeceğiz diye’ söylemişlerdi. Böylesi bir güzelliği vardı.” (Lütfi Kılınç, Kişisel Görüşme, 22.10.2015).

TRT Çukurova Radyosu, 14.08.1998 tarihinde Mersin ve çevresinde FM bandında yayına geçmiş ve stereo yayınlarını bölgedeki dinleyicilere ulaştırmıştır. TRT Çukurova

Radyosu, 16.11.2000 tarihinde kendi mülkiyeti olan ve son teknolojiyle donatılmış yeni binasına taşınmıştır (Cankaya, 2003: 316). Bu bina, modern bir yayın kuruluşunun faaliyet yürüteceği standartlarda projelendirilmiş ve inşa edilmiştir. Halen hizmet vermekte olan bina bünyesinde iki adet radyo stüdyosu, bir adet televizyon stüdyosu bulunmaktadır.

29.01.2001 tarihinde bölge radyolarında uygulamaya konulan düzenlemeyle Antalya, Diyarbakır GAP, Erzurum ve Trabzon radyoları ile birlikte TRT Çukurova Radyosu, 06:00-18:00 saatleri arasında Radyo 4 frekansı üzerinden kendi bölgelerine 12 saat canlı yayın yapmaya başlamıştır. Diğer saatlerde ise bölgeler, Radyo 4'e bağlanarak ortak yayın sürdürmüştür (Cankaya, 2003: 315).

TRT Çukurova Radyosu, bölgede etkin bir şekilde dinlenen bir radyo olarak varlığını sürdürmektedir. Çukurova bölgesindeki dinleyici eğilimlerini belirlemeye yönelik iki önemli anket çalışması yürütmüştür. 2001 yılı Ekim ayında "TRT Çukurova Radyosu İzlenme ve Eğilim Belirleme Kamuoyu Araştırması" adıyla yayınlanan birinci araştırma, TRT Çukurova radyosu yayınlarının ulaşabildiği varsayılan İçel, Adana, Osmaniye ve Hatay il, ilçe ve köylerinde yapılmıştır. Araştırma, anket kapsamındaki illerde yaşayan 14 ve daha yukarı yaştaki 1003 kişiyle, yüz yüze görüşme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucuna göre TRT Çukurova Radyosu, % 43,4 ile en büyük dinlenme payına sahip olmuştur. (TRT YPKDD, 2001: 11-13).

2006 yılı Ekim ayında "Çukurova Bölgesi Radyo Yayınları Kamuoyu Araştırması" adıyla yayınlanan ikinci araştırma ise birinci araştırmadaki aynı illerde yaşayan 14 ve daha yukarı yaştaki 1781 kişi ile yüz yüze görüşme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında bulunan 1781 kişiden 1266'sı radyo dinlediğini beyan etmişlerdir. Bunların içerisinde TRT radyo istasyonlarından en az birini dinleyen bireylerin oranı %53,48'dir. Sonuç olarak TRT radyo istasyonları arasında en çok dinlenen radyo TRT FM olurken bunu TRT Çukurova Radyosu izlemiştir. Diğer dinlenen radyolar sırasıyla TRT Hatay FM, Radyo 1, Radyo 4 ve Radyo 3 olarak bulunmuştur. (TRT YKPD, 2006: 3-5).

2008 Reorganizasyonundan Bugüne: Dinleyici Mektuplarından Sosyal Medya İsteklerine Geçiş

04.09.2008 tarihli ve 2008/304 sayılı yönetim kurulu kararı doğrultusunda tüm bölge müdürlüklerinde değişimler olmuştur. 14.10.2009 tarihli ve 2009/372 sayılı TRT Yönetim Kurulu kararıyla "TRT Çukurova Bölge Müdürlüğü" olan kurum adı "TRT Çukurova Müdürlüğü", kurumun idari amiri ise "Çukurova Müdürü" olarak değiştirilmiştir.

Reorganizasyon öncesinde radyo biriminde yer alan söz yayınları ve müzik yayınları şube müdürlükleri, üstlendikleri misyon bakımından önemli rollere sahiptir. Söz yayınları şubesi, Çukurova bölgesindeki dinleyicilerin ilgi, istek ve ihtiyaçlarına dönük her türlü konuyu; ağırlıklı olarak bölgenin tarım takvimi, eğitim takvimi, sağlık takvimi, kültür-sanat takvimine uygun olan her türlü konunun radyoda işlenmesi işlevini görmüştür. Müzik yayınları şubesi ise bölgedeki zengin türkü varlığının derlenmesi ve radyo repertuarına kazandırılması misyonunu gerçekleştirmişti (Lütfi Kılınc, kişisel görüşme, 22 Ekim 2015).

Son çeyrek yüzyılda radyoculuğun geldiği noktaya baktığımızda sadece ses

unsurundan ibaret olmayan, bilgi servisi hizmetlerini, hatta görseelliği de kapsayan yeni bir yayıncılık anlayışının ortaya çıktığını görmekteyiz. Söz konusu yapı, yayın içeriklerinin radyo altyapısı dışında internet ve benzeri platformlarla da sunulduğu yeni bir sanal, işitsel ortamı ifade etmektedir (Saygılı, 2009: 28).

Yeni medya kavramı, radyo-hedef kitle ilişkisine farklı boyutlar kazandırmıştır. Dinleyicilerin yayına etkin katılımı e-posta, SMS ve telefon bağlantısı ile sağlanmaktayken son yıllarda buna sosyal medya da eklenmiştir. TRT Çukurova Radyosu, yapılan programlar için Facebook, Twitter ve Instagram hesapları kullanmaktadır. Canlı kuşak programlarda Facebook adresi üzerinden dinleyici istekleri ve mesajları yayına aktarılmaktadır. Twitter adresi ise yapılan canlı ve bant programların saati ve içeriği hakkında bilgi vermek ve duyurusunu yapmak amacıyla kullanılmaktadır.

Yayın teknolojilerindeki gelişmeler, beraberinde yenilenmeyi de getirmiştir. Kazanlı verici istasyonunda NEC firması tarafından kurulan 300 kw gücündeki verici cihazı 41 yıl hizmet verdikten sonra 2009 yılında daha yeni bir teknolojiye sahip Kanada firması Nautel markalı, yine 300 kw gücüne sahip bir cihazla değiştirilmiştir (Davut Aytaş, kişisel görüşme, 20 Eylül 2017).

2008 yılında yapılan reorganizasyonun ardından bölgesel yayın saati giderek azalmıştır. Örneğin 2013 yılında günde 1 saate düşen bölgesel yayın 2014 yılında yapılmamıştır. 2015’te tekrar günde 2 saat olarak başlayan bölgesel yayın 2016’da da günde 2 saat olarak devam etmiştir. 2017 yılında ise, bölgesel yayın saati 3’e çıkarılmıştır. Her yıl yapılan koordinasyon toplantıları sonucunda belirlenen saatler, tüm bölgesel yayın yapan TRT radyolarında aynı şekilde uygulanmaktadır. Bölgesel yayınlar, belirlenen saatlerde Radyo-1 frekansından yapılmaktadır. Çukurova Radyosu, her yıl belirlenen saatlerde Radyo-1 yayınından ayrılarak, kendi ürettiği bölgesel yayını bölge alanına giren vericiler üzerinden, sorumlu olduğu, Adana, Mersin, Gaziantep, Kahramanmaraş, Hatay, Kilis ve Osmaniye’ye ulaştırmaktadır. Bölgesel yayın bittikten sonra da tekrar Radyo-1’e bağlanmaktadır.

Çukurova Radyosu’nda bölgesel yayın, günümüzde “Akdeniz’den Toroslara” adlı program ile yürütülmektedir. Haftanın 7 günü, her yıl belirlenen saatlerde yayınlanan programda, Çukurova Radyosu’nun sorumlu olduğu 7 ildeki sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmeler, ayrıca bilim, sağlık, hukuk gibi bilgilendirici konular, ilgili konukların katılımıyla yer almaktadır. Çukurova Radyosu TRT Türkü’ye “TRT Türkü’de Sabah”, “Memleket Türküleri ve Yurdun Dört Bucağından” adlı canlı, “Gece Ezgileri” adlı bant programları yapmıştır. TRT Nağme’de ise “Sabahın Nağmesi” adlı TSM içerikli program yapılmıştır. TRT Türkü ve TRT Nağme’ye yapılan bu programlar söz unsurundan çok müzik ağırlıklı programlardır.

Çukurova Radyosu’nun TRT FM’e yaptığı Geceden Sabaha ve Santral gibi programlarda popüler müzik ve gençlere yönelik içerikler işlenmiştir. Radyo-1 için Müzikle Yaşayanlar adlı müzik programı, Bir Öykümüz Var adlı metin ağırlıklı, Günaydın ve Gecenin İçinden gibi klasik kuşak programları hazırlanmıştır. Bölge radyolarının ulusal yayın yapan TRT radyolarına yaptığı programlar sayesinde her bölgedeki sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmeler Türkiye’nin her yerinden takip edilebilme olanağını sağlamıştır.

Sonuç

1961 yılından itibaren kurulmaya başlanan il radyoları ve ardından TRT'nin kurulmasıyla birlikte ortaya çıkan bölge radyoları, Türkiye'de İstanbul ve Ankara dışındaki bölgelerin de yayın merkezi haline gelmesini sağlamıştır. İzmir, Antalya, Çukurova, Diyarbakır, Erzurum ve Trabzon bölge radyoları o bölgedeki insanların kendi kültürlerini radyo aracılığıyla yaşatmalarını mümkün kılmıştır. Bu çalışmada ele alınan TRT Çukurova Radyosu, Türkiye'de radyo yayınlarının ülkenin birçok yerine ulaştırılmadığı 1968 yılında ülkenin en güçlü verici istasyonu ile birlikte kurulmuştur. Bu gelişmeyle birlikte başta Çukurova olarak adlandırılan bölge, İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu illeri ve bu illerin en uzak köylerinde yaşayan insanlar, kendilerine hitap eden bir radyo kanalına kavuşmuşlardır.

TRT Çukurova Radyosu, kırsal nüfusun daha yoğun olduğu dönemde, yaptığı programlarla okulu olmayan kasaba ve köyler için bir yaygın eğitim kurumu olmuştur. Köy ve ziraat programlarıyla köylüyü ve çiftçiyi, bilgiye erişimin en zor olduğu dönemde eğitmiş ve bilgilendirmiştir. Bilim, sağlık, hukuk gibi konuları işleyerek kitlelere faydalı bilgiler ulaştırmış, kültür-sanat programlarıyla kırsal kesimde yaşayan kitleyi, tiyatro, güzel sanatlar ve şehir merkezlerinde gerçekleşen sanatsal etkinliklerle tanıştırmıştır. Bunun yanı sıra bölgenin jeopolitik önemi bakımından da TRT Çukurova Radyosu dönem dönem kritik yayınlar yapmıştır. Örneğin 1974 yılındaki Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında radyo, etkin biçimde rol almış ve özel yayınlar yapmıştır.

TRT Çukurova Radyosu, ayrıca bölge folkloru, müziği, gelenek ve göreneklerini konu eden birçok program üretmiştir. Bu doğrultuda bölgedeki her yere gidilerek sesler alınmış; yerel sanatçılardan türküler derlenmiş, gelenekler ve görenekler doğrudan kişilerden dinlenerek kaydedilmiştir. Radyo ile dinleyici kitle arasındaki doğrudan iletişim, iletişim teknolojilerinin gelişmesi sürecinde farklılıklar göstermiştir. 1962-1968 yılları arasındaki Adana İl Radyosu dönemi ve 1968 itibarıyla başlayan Çukurova Bölge Radyosu dönemlerinden 1990'lara kadar olan süreçte dinleyiciler radyoya telefon, telex, mektup ve kartpostal aracılığıyla ulaşmıştır. İnternet ve mobil teknolojilerin yaygınlaşmasıyla TRT Çukurova Radyosu da hem teknik bakımdan hem de izleyici ile etkileşim anlamında kendini yenilemiş, dinleyiciler yayına elektronik posta, kısa mesaj ya da sosyal medya üzerinden erişim imkânı bulmuştur.

2008 Reorganizasyonunun ardından bölgesel yayın saatlerinin azalması ve TRT Çukurova Radyosu'nun bir kanal statüsünden, Radyo-1 frekansı içerisinde kısa süreli bağlantı yapan bir program sağlayıcı konumuna gelmesi, bölge radyosu misyonundan kısmen uzaklaşması anlamına gelmektedir. Ancak yine de geçmişten bugüne bölge halkıyla kurduğu bağ ve köklü mirası, TRT Çukurova Radyosu'nu günümüzde de özel ve önemli bir konumda kalmasını sağlamaktadır.

Kaynakça

- Ali Rıza Erdoğan. Mersin (Kişisel görüşme, 19 Mayıs 2016).
Ahıska, Meltem. (2005). Radyonun Sihirli Kapısı. İstanbul: Metis.
Aziz, Aysel. (2012). Radyo Yayıncılığı. Ankara: Nobel.
Bilge Çarkar Baykara. İstanbul (Kişisel görüşme, 20 Mayıs 2016 ve 25 Mayıs 2016).

- Cankaya, Özden. (2003). Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT 1927-2000. İstanbul: Yapı Kredi.
- Davut Aytaş. Mersin (Kişisel görüşme, 20 Eylül 2017)
- Ekin Dikmen. Ankara (Kişisel görüşme, 06 Haziran 2016)
- Ergun Evren. Ankara (Kişisel görüşme (26 Haziran 2016)
- Ertan Tanyel. Mersin (Kişisel görüşme, 24 Ekim 2016).
- Fahri Işık. Mersin (Kişisel görüşme, 21 Eylül 2016).
- Hüseyin Ertuğrul. Mersin (Kişisel görüşme, 05 Aralık 2016).
- İsmet Kesen. Mersin (Kişisel görüşme, 16 Haziran 2016).
- Kasım, Metin. (2011). "Hitler Döneminde Propaganda Aracı Olarak Radyo." Selçuk İletişim 6(4): 64-75.
- Kemal Öğretmen. Mersin (Kişisel görüşme, 22 Nisan 2016 ve 24 Ekim 2016).
- Kılınç, Lütfi. (2016). "Çukurova Radyosu/Bir bölgenin Adıyla Anılan Tek Radyo." TRT Radyovizyon 21: 51-54.
- Kilometre Taşları, (2017) <http://www.trt.net.tr/kurumsal/KilometreTaslari.aspx?yil>. Erişim tarihi: 11.10.2017.
- Kuruoğlu, Huriye. (2006). Propaganda ve Özgürlük Aracı Olarak Radyo. Ankara: Nobel.
- Kocabaşoğlu, Uygur. (1980). Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna. Ankara: SBF Basın ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi.
- Lütfi Kılınç. Mersin (Kişisel görüşme, 22 Ekim 2015).
- Mesut Özgen. Ankara (Kişisel görüşme, 14 Aralık 2016).
- Özakman, Turgut. (1969). Radyo Notları. Ankara: Ayyıldız.
- Özgen, Mesut. (1974). Kim Bu Çocuklar?, Ankara: Şark.
- Reşat Gürel. Osmaniye (Kişisel görüşme, 20 Temmuz 2017).
- Saygılı, Faruk. (2009). "TRT Sayısal Radyo Yayıncılığına Genel Bir Bakış." TRT Radyovizyon 1: 27-30.
- Şener Mermer. Mersin (Kişisel görüşme, 5 Ekim 2017).
- Şükriye Turan. Mersin (Kişisel görüşme, 03 Haziran 2016).
- Tekinalp, Şermin. (2003). Camera Obscuradan Synopticon'a Radyo ve Televizyon. İstanbul: Der.
- TRT Bölgesel Danışma Kurulu III (1968). Çukurova Bölge Danışma Kurulu Toplantı Tutanaqları, Mersin.
- "TRT Çukurova Radyosunca Düzenlenen Liselerarası Genel Bilgi Yarışması Önceki Gün Sona Erdi" (1969, Mart 11). Yenimersin, s. 3.
- TRT Genel Sekreterlik Basınla İlişkiler ve Protokol Müdürlüğü (1992). TRT Son Üç Yıl 1989-1990-1991, Ankara: TRT Basım ve Yayın Müdürlüğü Ofset Tesisleri.
- TRT Yayın Planlama Koordinasyon ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı (1981). TRT Çukurova Bölge Müdürlüğü. Ankara: TRT Genel Sekreterlik Basılı Yayınlar Müdürlüğü.
- TRT Yayın Planlama Koordinasyon ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı. Yayın Planlama Müdürlüğü (2005). Ankara: TRT Genel Yayın Planı.
- TRT Yayın Koordinasyon ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı (2006). Çukurova Bölgesi Radyo Yayınları Kamuoyu Araştırması, Ankara: TRT Genel Sekreterlik Basım ve Yayın Müdürlüğü Ofset Tesisleri.

TRT Yayın Planlama Koordinasyon ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı (2001). TRT Çukurova Radyosu İzlenme ve Eğilim Belirleme Kamuoyu Araştırması, Ankara: TRT Basım ve Yayın Müdürlüğü Ofset Tesisleri.

Ünsal, Füsun ve Şahin, Hakan. (2008). Türkiye Radyoları Sunar: 80 Yılın Sesi 1927'den 2007'ye Spikerlik. Ankara: TRT Genel Sekreterlik Basın ve Yayın Müdürlüğü Ofset Tesisleri.

Yalın, Rahmi. (1968, Mart 18). Mersin Radyosunun Başarısı. Yenimersin, s. 3.

Yasemin Özyiğit Kadioğlu. Mersin (Kişisel görüşme, 25 Mayıs 2016).

Yıldırım Başkırt. Ankara (Kişisel görüşme, 21 Haziran 2016).

5 Kw'dan TRT'ye (1981). TRT-1 TV Belgeseli.